

Miesvallan murtaajat

Reuter, Martina (toim.): *Miesvaltaa murtamassa: Varhaisten feministien filosofisia kirjoituksia*. Gaudeamus 2021.

Martina Reuterin toimittama ja Tuomas Parsion, Erika Ruonakosken sekä Laura Lahdensuun suomentama *Miesvaltaa Murtamassa* esittelee yhdeksän aikaisemmin suomentamatonta, historiallisesti merkittävää filosofista kirjoitusta, jotka käsittelevät naisten asemaa miesvallan alaisena sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Teos tarjoaa näin kaivattua lisävalaistusta eräisiin historiallisesti vaikuttaviin, mutta aikaisemmin marginaalisoituihin naisajattelijoihin sekä modernin feminismin historiallisiin juuriin.

Rakenteellisesti kirja on jaettu kolmeen osaan, joista jokainen kattaa karkeasti ottaen yhden aikalaiskeskustelun. Ensimmäinen osa käsittelee renessanssin aikaisen keskustelun naisten ja miesten välisestä ylemmyydestä (n. 1400–1500-luvut). Siihen on suomennotettu otteita Christine de Pizanin *Kirjasta Naisten kaupungista* (1405), Henricus Cornelius Agrippan (von Nettesheim, 1486–1535) *Naissukupuolen jaloudesta ja ylhäisyydestä* (1529) sekä otteita Lucrezia Marinellan *Naisten ylevyydestä ja erinomaisuudesta sekä miesten vioista ja puut-*

teista -teoksesta (1601). Toinen osa käsittelee keskittymisen naisten ja miesten tasa-arvoon sekä kiistan naisten soveltuvuudesta yliopisto-opintoihin 1600-luvulla. Tähän osaan on suomennettu Marie le Jars de Gournayn *Miesten ja naisten tasa-arvosta* (1622), Anna Maria van Schurmanin *Tutkielma naisten valmiuksista korkeampaan kirjanoppineisuuteen* (1638) sekä François Poulain de la Barren *Sukupuolten tasa-arvosta* (1673). Viimeinen, osa III, käsittelee 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun keskustelun naisten yhteiskunnallisesta asemasta ja oikeuksista. Osaan on suomennettu otteita Catharine Macaulayn *Kasvatusta käsittelevistä kirjeistä* (1790), Olympe de Gougesin *Naisten oikeudet* (1791) sekä Harriet Taylor Millin *Naisten äänioikeus* (1851). Jokaista tekstiä myös edeltää Reuterin kirjoittama johdanto, joka joissakin tapauksissa on kirjoitettu yhdessä Marguerite Deslauriersin ja tekstin kääntäjän kanssa.

Sukupuolen paremmuudesta

Teoksen nimen voi katsoa olevan hieman anakronistinen, jos feminismiin haluaa määrittää katamaan vain miesten ja naisten tasa-arvoa ajavan ajattelun, sillä kolmas osa kirjan teksteistä ei käsittele tasa-arvoa. Feminismin historia ei voisi alkaa ennen 1600-lukua, jos sukupuolten välisen tasa-arvon ajamista pidetään välttämättömänä feminismille. Tällainen määritelmä leikkaisi kuitenkin feminismin historiasta pois renessanssin aikaisen kiistan, joka kulkee nimillä *querelle des femmes*, ”kiista naisista”, jossa lukuisat nais- ja mieskirjoittajat osallistuivat kirjalliseen keskusteluun toisen sukupuolen erinomaisuudesta yli toisen.

Reuter käsittelee tätä feminismiin määrittelykysymystä johdannossaan koko teokseen ja viittaa Tjitske Akkermanin ja Siep Stuurmanin (1998, 3–4) määrittelemään kolmeen ehtoon feministiselle ajattelulle:

1. Naisvihamielisyyden ja miesten ylivallan kritiikki,
2. vakuuttuneisuus siitä, että naisten tilanne ei ole muuttumaton luonnollinen tosiasia vaan muutettavissa paremmaksi, ja
3. käsitys sukupuolitettusta ryhmäidentiteetistä, johon kuuluu tietoinen pyrkimys puhua naisten puolesta tai puolustaa naissukupuolta ja laajentaa naisten toimintamahdollisuuksia (s. 9).

Näin ollen teoksen aloittaminen 1400-luvulta ja *querelle de femmesista* on perusteltua. (Ks. Akkerman ja Stuurman 1998, 11.)

Querelle de femmesista teokseen on valittu Christine de Pizanin, Agrippan ja Marinellan kirjoitukset, jotka edustavat jokainen, kuten teosten nimestäkin voi päätellä, puolustuksia naissukupuolen jaloudelle ja ylemyydelle miehiin nähden. Samalla käännetty tekstit kuitenkin myös edustavat laajemmin kyseistä keskustelua, jossa kukin teksti on jossain määrin vastaus tiettyihin edeltäviin teoksiin kiistassa.

Otteet Christine de Pizanin (n. 1364–1430) teoksesta *Kirja Naisten kaupungista* on suomentanut Ruonakoski. Christine oli syntynyt itaalilainen kirjailija ja runoilija, joka toimi hovikirjoittajana ensin Ranskan kuninkaan Kaarle VI:n ja tämän kuoleman jälkeen Berryn herttuan Jeanin ja Orleansin herttuan Louis I:n palveluksessa. Hän on tietävästi myös ensimmäinen nainen, joka on ansainnut elantonsa ammattimaisena kirjoittajana. Christinen kirjoituksessa on havaittavissa aikakaudelle tyypillistä proosamaisuutta. *Naisten kaupunki* sisältääkin kehystarinan Christine-nimisestä kertojasta istumassa työhuoneessaan lukemassa pikalukutekniikalla naisvihamielistä kirjaa, kun kolme ”ylhäistä naista”, Rouvat Järki, Oikeamielisyys ja Oikeudenmukaisuus, ilmestyvät hänelle ja alkavat käydä keskustelua hänen kanssaan (s. 35–39). Yksi Christinea kirjan kirjoittamisessa motivoi teos oli 1230- ja 1270-luvulla kirjoitettu *Le Roman de la Rose*, jonka loppuosaa

Christine varsinkin piti naisvihamielisenä. Christine ei myöskään ollut yksin teosta kritisoidessaan, sillä syntyneeseen kiistaan osallistuvat lukuisat tuon ajan merkittävät ajattelijat, kuten Pierre d’Ailly (1351–1420) ja Jean Gearson (1363–1429). Kiista toimikin eräänlaisena esinäytöksenä *querelle de femmesille*. (S. 23–25; ks. myös McWebb 2013.)

Agrippa oli saksalainen oman aikansa tunnetuimpia alkemisteja ja okkultisteja. Hänen kirjoituksensa *Naissukupuolen jaloudesta ja ylhäisyydestä* on suomentanut Parsio. Hänen tunnetuin ja myöhemmän filosofian kannalta vaikutusvaltaisin teoksensa *De incertitudine et vanitate scientiarum et artium* (1527) oli satiirinen hyökkäys sen aikaista (erityisesti Aristoteelista) tiedettä kohtaan filosofisen skeptisismillä avulla. Teos vaikutti syvästi muun muassa Michel de Montaignen (1533–93) ja René Descartesin (1596–1650) skeptisismiä käyttäviin kirjoituksiin. Kyseisen teoksen mukaan kaikki tiede, salatiheet mukaan lukien, on epäonnistunut. Tämä on herättänyt kummastusta ja epäilyjä Agrippan epäjohdonmukaisuudesta, hänen omien tieteilisten ja salatiiteellisten pyrkimystensä johdosta (s. 78).

Kuten Reuter hyvin johdannossaan Agrippaan tuo ilmi, myös *Naissukupuolen jaloudesta* teosta on hyvä tarkastella satiirisen ja skeptisen ilmauksen näkökulmasta (s. 78). Teos on tarkoituksellisen provosoiva korostaessaan naisten ylevyyttä ja miessukupuolen alemmuutta näihin nähden (esimerkiksi s. 94). Reuter käsittelee myös kysymystä siitä, oliko Agrippan teksti tarkoitettu vakavamieliseksi naissukupuolen puolustukseksi vai vain retoriseksi ja provokatiiviseksi harjoitukseksi, koska Agrippan argumentointi on paikoin epäjohdonmukaista, ristiriitaista, jopa epäpätevää ja virheellistä (s. 80–84). Reuter ei kuitenkaan mainitse yhtä, melko ilmeistä vaihtoehtoa näille Agrippan epäjohdonmukaisuuksille. Sekä *Naissukupuolen*

jaloudesta että *De incertitudine et vanitate* ovat oletettavasti kohdistettu juuri aristoteelisen tradition kannattajia vastaan. Näin ollen epäjohdonmukaisuus voi olla aivan tarkoituksellista, tehdä pilkkaa aristotelismista ja osoittaa, että tätä parempaan ei aristoteelillä argumentaatiolla pysty. Antiikin pyrrhonian tradition tapaan Agrippan voi myös katsoa tekevän skeptisen kontraarisen *antithesiksen* miesten ylemmyyttä puolustaviin teksteihin: näin ollen kunnan skeptikon tulisi pidättäytyä arvostelmasta kumpi sukupuoli on toista ylhäisempi.

Viimeinen *querelle de femmesiin* liittyvä teksti, josta teokseen on käännetty otteita, on Marinellan (1571–1653) *Naisten yleveydestä ja erinomaisuudesta sekä miesten vioista ja puutteista*. Sen on suomentanut Lahdensuu. Marinella oli italialainen runoilija ja kirjailija sekä varhainen naisten oikeuksien puolustaja. Kuten muutkin *querelle de femmesiin* liittyvät tekstit, myös hänen kirjoituksensa keskittyy erityisesti naisten ominaisuuksien ylistämiseen ja miesten moittimiseen. Kuitenkin Marinellan kohdalla on havaittavissa myös myöhemmälle feminismin ominaisia piirteitä, koska hän nostaa esiin naisten saavutusten tarkoituksellisen vähättelyn ja aina uusien syiden etsimisen naisten parhaamiseen (s. 163–165).

Kaikilta anakronismeilta teos ei, ikävä kyllä, onnistu välttymään. Marinella-käännöksessä alkuperäisen italian termi *patria* on käännetty muutta mutkitta *isänmaaksi* (s. 163). Tämä käännös on kuitenkin helposti harhaanjohtava, koska se tuottaa nykylukijalle konnotaatioita, joita Marinellan historiallisessa tekstissä ei ole (Marinellan elinaikaan nykyisen Italian alue koostui kaupunkivaltioista, ja Marinella itse oli kotoisin Venetsian tasavallasta).

Miesten ja naisten tasa-arvo

Querelle de femmesia käsittelevän osuuden jälkeen teos siirtyy 1600-luvun varhaismodernin ajan

filosofiaan, jota leimasivat renessanssijan humanismin ja naisten ja miesten välisen ylemmyyskiistan sijaan enemmän uuden ajan rationalismi ja keskustelu sukupuolten tasa-arvosta. Tältä ajalta teokseen on käännetty de Gournayn, van Schurmanin ja Poulain de la Barren kirjoitukset, kaikki Parsion suomentamina. Kuten Reuter kuitenkin kirjan johdannossa mainitsee, tämä siirtymä on liukuva ja varsinkin de Gournay ja van Schurman edustavat renessanssihumanismia ja aristoteelista argumentaatiota vielä monin tavoin (s. 13).

De Gournaylta (1565–1645) teokseen on käännetty esse *Miesten ja naisten tasa-arvosta*. De Gournay oli ranskalainen kirjailija ja naisten koulutuksen puolestapuhuja, joka tunnetaan parhaiten yhteydestään esseemuodon kehittäjään Montaigneen, jonka *Esseistä* de Gournay toimitti korjatun laitoksen Montaignen kuoleman jälkeen vuonna 1595 (s. 187). Myös *Miesten ja naisten tasa-arvosta* -kirjoituksesta näkyy Montaignen vaikutus, koska se edustaa tämän tyyliin uskollista esitystapaa antiikin viittauksineen ja asiasta toiseen hypyävine rakenteineen (vastaavaa tyyliä on havaittavissa myös Marinellalla). De Gournay kuitenkin eroaa teoksessa aikaisemmin käännettyistä kirjoittajista, koska hän painottaa nimenomaan naisten ja miesten tasa-arvoa, toisen sukupuolen ylemmyyden sijaan, ja tämän esittämiseksi hän käyttää Montaignen argumentointityyliä, jolla tämä oli muun muassa puolustanut eläinten ja ihmisten yhtäläisyyttä (ks. esimerkiksi *Esseitä II*, 12, 2008). Mainittakoon että Montaignen omat esseet sisältävät jonkin verran naisia parhaavia kohtia.

1600-luvulla käytiin myös kiihvästä keskustelua naisten yliopisto-opetuksesta. Sen vastustajat pitivät naisia yliopisto-opintoihin sopimattomina, kun taas puoltajat argumentoivat naisten olevan yhtä kykeneväisiä opintoihin kuin miehetkin. Tässä keskuste-

lussa olennainen naiskirjoittaja oli van Schurman (1607–78), jolta teokseen on suomennettu tämän tunnetuin teksti, *Tutkielma naisten valmiuksista korkeampaan kirjaoppineisuuteen*. Van Schurman itse oli aikakaudellaan hyvin korkeasti koulutettu, hän oli ensimmäinen nainen, jonka oli epävirallisesti annettu osallistua hollantilaisen yliopiston opetukseen. Hän oli filosofiselta kannaltaan vahva aristotelismin kannattaja, vastustaen kartesiolaisen (eli Descartesin pohjautuvan) filosofian leviämistä alankomaalisiin yliopistoihin (tarinan mukaan van Schurmanin ja aikakauden toisen merkittävän naisfilosofin, Böömin Prinsessa Elisabetin välit viilenivät jälkimmäisen avoimen kartesiolaisen filosofian tukemisen vuoksi). *Naisten valmiuksista* pohjaakin vankasti aristoteeliseen syllogismin ja argumentaatioon sekä edustaa aikakaudelle tyypillistä tutkielmaa, jonka tarkoituksena on puolustaa naisten yhtäläistä kykeneväisyyttä yliopisto-opintoihin kuin miestenkin. Päämääriltään teos on kuitenkin maltillinen, se pyrkii ennemmin puolustamaan opiskeluhaluisten naisten oikeuksia kuin ajamaan yhteiskunnallista muutosta, koska sen mukaan kaikilla ei edes ole valmiuksia tai mahdollisuuksia korkeaan koulutukseen (s. 226).

1600-lukua koskevan osan viimeinen teksti, de la Barren (1647–1723) *Sukupuolten tasa-arvosta*, edustaakin jo tyylillisesti irtiottoa aristotelismista ja siirtymistä kartesiolaiseen viitekehykseen. Descartes itse ei omissa filosofissa kirjoituksissaan ottanut kantaa miesten ja naisten tasa-arvoon, mutta katsoi, että kaikilla ihmisillä, sukupuoleen katsomatta on yhtäläinen järki. Koska sukupuoli on kartesiolaisessa dualismissa aineellisen ruumiin, ei hengellisen mielen, ominaisuus, sen vaikutus ihmisten kykyyn järkeillä ja opiskella on de la Barren mukaan käytännössä olematon. Kuten Descartes, myös de la Barre, toki katsoo, että ihminen on mielen ja ruumiin yhteen-

sekoittuma, mutta koska naiset ovat ajattelun kannalta keskeisten ruumiinelinten (erityisesti aivojen ja aistielinten) suhteen samanlaisia kuin miehet, ovat he vähintään yhtä kyvykkäitä (s. 285–286, ks. myös s. 251). Myös de la Barren esitystapa mukailee Descartesin tunnetuimpia teoksia, *Metodin esitystä* (1637) ja *Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta* (1640–1641), katsoessaan, että ensi alkuun meidän on pyrittävä eroon ennakkoluuloistamme, joihin kuuluu myös miesten parempi kykeneväisyys järkeilyyn kuin naisten (s. 259).

Nainen kansalaisena

Teoksen viimeinen osa sisältää naisten kansalaisuuteen ja kansalaisoikeuksiin liittyviä tekstejä valistusajan lopulta, kaikki Ruonakosken suomentamina. Näistä ensimmäinen, Macaulayn (1731–1791) *Kasvatusta käsitteleviä kirjeitä*, on nimensä mukaisesti kirjekokoelma, josta teokseen on käännetty neljä kirjettä. Macaulay oli englantilainen kirjailija ja historioitsija, joka tunnetaan erityisesti moniosaisesta teoksestaan *History of England* (1763–83). *Kasvatusta käsitteleviä kirjeitä* on ainoa hänen teoksensa, jossa hän käsittelee sukupuolisyymystä. Macaulay esittää sukupuolineutraalia kasvatustarjontaa, jossa tytöille ja pojille tarjotaan samaa kasvatusta. Teos oli erittäin vaikutusvaltainen, se vaikutti erityisesti Mary Wollstonecraftin (1759–97) historiallisen feminismin klassikkoon *Naisen oikeuksien puolustus* (1792).

Toisena teoksena kansalaisuutta käsittelevään osuuteen on käännetty de Gougesin (1748–98) *Naisten oikeudet*. De Gouges oli ranskalainen näytelmäkirjailija ja poliittinen aktivisti. *Naisten oikeudet* julkaistiin alun perin 14. syyskuuta 1791. Samana päivänä Ranskan kuningas Ludvig XIV vahvisti uuden perustuslain, ja de Gougesin teksti sisältääkin mahdollisesti ironisen jälkikirjoituksen, joka ylistää tätä perustuslain vahvistusta (s. 324). De Gouges itse ajautui myöhemmin ongelmiin Ranskan

vallankumouksen jälkeen valtaan päässeeseen radikaaliin jakobiinien kanssa ja hänet mestattiin vuonna 1793 (s. 318).

Kolmannen osion ja samalla koko teoksen päättää Taylor Millin *Naisten äänioikeus*. Mill (1807–58) oli englantilainen filosofi, joka tunnetaan myös poliittisen filosofin John Stuart Millin (1806–73) myöhempänä vaimona. *Naisten äänioikeutta* onkin pitkään pidetty parin yhdessä kirjoittamana. Nykyään tutkijat ovat kuitenkin yksimielisiä siitä, että teksti on pääosin Taylor Millin kirjoittama, joskin on oletettavaa, että myös hänen puolisonsa on osallistunut kirjoittamiseen (s. 347). Teoksella on ollut merkittävä vaikutus naisten äänioikeudelle 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, myös suomalaisten naisliikkeiden kohdalla (s. 350–351).

Muutamista pikkuvioista huolimatta, joihin olen tässä arvostelussa viitannut, *Miesvaltaa murtamassa* on monella tapaa erinomainen ja kaivattu laitos, joka saattaa ensimmäistä kertaa suomenkielisen yleisön luettavaksi monta historiallisesti merkittävää filosofista ja feminismin historiaan liittyvää kirjoitusta. Johdantokappaleet puolestaan avaavat ja kontekstoivat asiantuntevasti kirjoittajia sekä näiden tekstejä ja linkittävät ne vahvasti osaksi historiallista kehitystä ja vaikutusta. Koska pyrkimyksenä on ollut selvästi ottaa mukaan toistaiseksi kääntämättömiä tai vähemmän tunnettuja tekstejä, on klassikoiden, kuten Wollstonecraftin, jättäminen ulkopuolelle perusteltua (*Naisen oikeuksien puolustus* on suomennettu vuonna 2011). Erityisesti renessanssiaikaisen *querelle de femmes* -keskustelun mukaan ottaminen nostaa mielenkiintoisella tavalla esiin sen, miten tasa-arvon ajaminen ei ole ollut historiallisen feministisen kirjoitusten pyrkimys kautta aikain. Samalla se kuitenkin osoittaa, miten eräät keskeiset feminismin liittyvät keskustelunaiheet eivät ole muuttuneet 600 vuoteen.

Kirjallisuus

- Akkerman, Tjitske ja Stuurman, Siep (1998): ”Introduction: Feminism in European History”, teoksessa Akkerman, Tjitske ja Stuurman, Siep (toim.): *Perspectives of Feminist Political Thought in European History: From the Middle Ages to the Present*, London: Routledge, 1–33.
- McWebb, Christine (toim., 2013): *Debating the Roman de la Rose: A Critical Anthology*, London: Routledge.
- Montaigne, Michel de (2008; 1580–1595): *Essettä, Osa 2 (Essais, suom. Salminen, Renja)*, Helsinki: WSOY.
- Wollstonecraft, Mary (2011; 1792): *Naisten oikeuksien puolustus (A Vindication of the Rights of Woman, suom. Sutinen, Ville-Juhani)*, Turku: Savukeidas.

JAN FORSMAN

Kirjoittaja on filosofian historioitsija, joka valmistelee parhaillaan väitöskirjan jälkeistä tutkimusprojektia historiallisen naisfilosofien vaikutuksesta skeptismin historiaan.